

Ludwik Bernacki

Karta z "Rozmyślania o życiu Pana Jezusa"

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 10/1/4, 470-477

1911

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NOTATKI.

Karta z „Rozmyślenia o życiu Pana Jezusa“.

Na wystawie starożytności i zabytków sztuki, urządzonej przez c. k. Towarzystwo naukowe w Krakowie 1858 i 1859 r., znajdowała się, pod nr. 736 b, wśród „dawnych zabytków języka polskiego“, „karta rękopisu na pergaminie, obejmująca tłumaczenie życia Chrystusa Pana Ś-go Bonawentury, odmienne od Opecia“. Użyty jej na wystawę Karol Rogawski ze swoich zbiorów w Ołpinach. Podobiznę fotograficzną drugiej strony karty podało Album wystawy,¹⁾ a Żegota Pauli zapewne dokładniej ją opisał²⁾

W r. 1872 nabył Józef Łepkowski zbiory ołpińskie Rogawskiego dla Muzeum XX Czartoryskich w Krakowie. Przeszła

¹⁾ Album fotograficzne wystawy starożytności i zabytków sztuki, urządzonej przez c. k. Towarzystwo naukowe w Krakowie 1858 i 1859 r., wykonane w zakładzie Karola Beyera, w Warszawie. Tablica LXII. — Podobiznę (kalkowaną) drugiej strony karty sporządził także, około 1840 r., Adam Junosza Rościszewski, zbierający materiały do dzieła (zająć się niem miał Edward Raczyński) p. t. „Opis bibliograficzny pierwodruków i dzieł rzadkich, wydanych w Polsce lub za granicą, od Polaków wydanych lub im przypisanych, objaśniony podobiznami na wzór obrazu wraz z wskazaniem i tego gdzie się opisane dzieło znajduje“. Materiały te znajdują się w Bibliotece Z. N. I. Ossolińskich w rękopisach p. l. 2,443—2,445. Rękopis p. l. 2,445 mieści na k. 12 podobiznę karty Rogawskiego.

²⁾ W „Katalogu wystawy starożytności narodowych“, przechowanym w rękopisie Akademii Umiejętności w Krakowie p. l. 1,488 (7 tek). Niestety, teka VII, nosząca napis: „Zabytki piśmiennicze i dokumenty opracował Żegota Pauli“ zawiera dziś tylko opis dokumentów; opisu zabytków językowych brak.

z nimi także i jego karta, kupiona za 300 franków. Umieszczono ją w tece, w dziale rękopisów Muzeum XX Czartoryskich, pod liczbą 2,566, między różnymi urywkami rękopisów, autografami, podobiznami itd., jako „kartę z manuskryptu p. t. Życie Chrystusa przez Opecia“. Dołączone notaty dawnego jej właściciela zawierają tekst drugiej strony karty, podany „w wiernej, dosłownej pisowni rękopisma“ i w „pisowni dzisiejszej“ oraz próbę oznaczenia karty.

„Karta moja, pergaminowa — pisze Rogawski — z ułamkiem męki Pańskiej tym ciekawsza, iż prawdopodobnie Baltazar Opec, tłumacz Żywota P. Jezusa, napisanego przez Ś-go Bonawenturę, miał ją pod ręką. Przekonywują o tem zgodne miejsca (parallele).“ Po zestawieniu tekstu drugiej strony karty z Opeciowym Żywotem Chrystusa,¹⁾ wnioskuje Rogawski: „Widocznie Opec parafrazował moją karię i na nowszą formę przelewał. Już tedy za Opecia musiały być starą i dawną. Jeżeli może Opec wolno tłumaczył Ś-go Bonawenturę, czy może nie jest karta moja dosłownem tłumaczeniem tegoż świętego? bo oryginału łacińskiego nie znam“. Jak z przytoczonych słów wynika, Rogawski nie uważał swej karty za urywek dzieła Opeciowego; przypuszczał, że jest ona fragmentem odmiennego tłumaczenia Żywota Chrystusa Ś-go Bonawentury; tak też oznaczono kartę na wystawie i w Albumie. Lepkowski, nie uwzględnwszy dopieroco podanych wiadomości, uznał kartę Rogawskiego za urywek rękopisu Opecia.

Podawszy historję karty Rogawskiego, przechodzę do jej opisu. Pergaminowa, formatu *folio* (wielkość 250×318 mm), mieści na każdej z obu stron po dwie kolumny (po 50 wierszy w każdej) wielkiego, wyraźnego, dość starannego pisma gockiego z drugiej połowy XV wieku. Oderwano ją od całości i użyto do oprawy jakiegoś dzieła. Jedna część karty (40 mm) służyła za grzbiet księgi (liczne ślady igły introligatorskiej), druga część (210 mm) była właściwą okładką. Z tej przyczyny połowa wierzchniej strony (*A*) karty wraz z grzbietem uległa, prawie że zupełnie, zatarciu, spodnia strona (*B*) zachowała się znakomicie.

Po bliższem zbadaniu okazało się, że strona spodnia jest dalszym ciągiem strony wierzchniej, że zatem czytanie tekstu zacząć należy od niemal całkowicie zniszczonej kolumny. Nader ostrożnie zastosowany reagens, (którego już przedtem ktoś bardzo nieogłędnie używał), oraz pomoc fotografii wydały mało zadowalające wyniki. Dał się odczytać środek kolumny, na górze zaś i na dole jej ukazały się tu i owdzie wyrazy lub ich części,

¹⁾ Wydanie homograficzne ks. Ignacego Polkowskiego (r. 1882) List 132', 132, 133.

znajdujące się na skraju zewnętrznym i wewnętrznym kolumny. Druga kolumna strony wierzchniej dała się odczytać prawie że w zupełności.

Po tych szczegółach, które niejedno usprawiedliwią, przytaczam tekst obu stron, oznaczając kursywą miejsca pisane minią, pół-tłusto zaś inicjały wysokie na trzy linie pisma niniejszej karty.

A. Strona wierzchnia.

a) Kolumna pierwsza.

1
 2 krole . . .
 3 szye narodzyl
 4
 5
 6 dzye
 7 wy tych
 8 zlyocz y zawo
 9 laly czlo
 10 wyecz
 11
 12 zmowily
 13
 14 czyeszyl
 15 *O tem yako pylat szukal*
 16 *wypuszczyl*
 17
 18 **U**slyszaw . . . to pylath vlyakl
 19 szye . . . wczora wyrzekl
 20 ku zydw . . . radzye y cze
 21 mu wy chczechy nyewyna
 22 krew zagubycz A przyeto py-
 23 lath potym szukal yakoby
 24 mogl Jezu Krysta wypuszczycz
 25 yako y pyerwey to tez chczyal
 26 vczynycz A vyrzawszy tho
 27 zydw ysz pylat szukal
 28 . . yego yakoby gy wypuszczyl
 29 zawolaly na gy rzekancz- yeszly
 30 wypuszczysz yego nyeyestesz
 31 przyacyel Czesarzowy Bo Kaz
 32 dy ktory szye krolem czyni
 33 przyczyvya szye Czeszarzo
 34 wy . . . ktorego powyedamy

- 35 y zye chcz
 36 yal krolewstwo
 37 krolewska y chesza
 38 rzsza myszmy wydzyely
 39 zboycz zloszczmy y
 40 czarny ktorzy krole
 41 ze wszycz sztron gdy kazal
 42 szye modlycz
 43 gdy ye byl czusz y czusz
 44 dzyczya Dla nyegoz
 45 Herod straczyl dzyatky zy
 46 dowszke bez lyczby . . .
 47 *O tem yako szye pylat bal aby*
 48 *gnyew czeszarzky*
 49 [Inicyał] stolecz vszlysza
 50 bal aby

b) Kolumna druga.

- 1 nyewpadl wgniew Czesarz
 2 ky wszedl wythnycze y ze
 3 braw radą szwą y rzekl
 4 yey Naymyszy moy cze
 5 szarz rzymsky mnye tu v
 6 stawyl starszym A podlug
 7 obyczaya Rzymskego Cze
 8 szarz chczyl bych szye zlu-
 9 dem zydzowskym vmyal
 10 opyekasz Przyetom szye za
 11 troszkal y zyem wyelykych
 12 myszlyach polozon vdracza
 13 yacych Owa my sza przy
 14 weydlly tego czlowyeka pra
 15 wego y nyewynnego yako
 16 by krzywego kturwego ząda
 17 ya naszmyercz potepycz acz
 18 gy podam wgych wolą
 19 przeczyw wstawyenyu y za
 20 konu y przeczyw obyczayu
 21 rzymskemu y rzymyanom
 22 vczynyę Ayesly yego gym
 23 nyewydam nyepozbedu
 24 szemranya ludzkego y
 25 gnyewu Czeszarzkego A Prze
 26 tho czo mam vczynycz po

27 radczye my Odpowedyzala
 28 yemu rada rzekancz lyepyey
 29 yest gy czusz Iheusza ku
 30 szmyerczy potapycz nyzely
 31 gnyew Czeszarsky otrzymacz
 32 *O tem yako pylat kazal zwonycz*
 33 *y trabycz ku koniecznemu pota*
 34 *pyenyu mylego Ihuszowy*
 35 Tedy pylat kazal mylego
 36 Ihu Krysta wyszedwszy
 37 przywiescz ku szmyerczy
 38 y kazal zwonycz y wtraby
 39 trabycz ku koniecznemu po
 40 tapyenyu y ku sządu A . . .
 41 zydowne poczely wolacz rze
 42 kancz Vmeczom bądź złoczyn
 43 cza y ku szmyerczy potapyon
 44 A wtem kazal pylat stolyecz
 45 y barzo wyelyky
 46 przygotowacz przed szwoym
 47 palaczem y przed wszyczkym
 48 ludem kdez wydan yest
 49 wyelyky sąd na mylego
 50 Ihu Krysta A to myeszczye

B. Strona spodnia.

a) Kolumna pierwsza.

1 Gdzye stoliecz byl postawyon
 2 nazwano yest pogreczku ly-
 3 costratus a pozydowsku gol-
 4 gota a bylo yest tedy wpya-
 5 tek wktoryszye przegotowa-
 6 ly potreby nagych nyedze-
 7 le a to szye dzjalo jakoby w-
 8 sostą (nyedzyle) ¹⁾ godzyną
 9 *Otem jako zyona pylatowa*
 10 *poslala ku pylatowy szwo-*
 11 *ye szluge rzekancz ysbj*
 12 *wyelye wyesznye cypjala*
 13 *dla Jezusza A ysbj przeczjw*
 14 *yemu sadu nyewydal bocz*

¹⁾ Wyras przekreślony linią.

15 *jest czlowjek sprawedlŷwŷ*
 16 *a nŷewŷnnŷ*
 17 A Kŷedŷ pŷlat wstapŷl
 18 na stolecz poslala knŷe-
 19 mu zŷona ŷego sluge
 20 swoŷe rzekancz Nŷ ŷedneŷ
 21 wŷnŷ tŷ nŷemasz przŷeczŷw
 22 temu czlowjekowŷ Bo prawŷ
 23 ŷest a dobrŷ ŷ dla ŷegom
 24 czŷrpyala wŷelŷe wŷdzŷenŷa
 25 to czusz wesznŷe rozmagŷte
 26 wŷdzŷenŷe ŷ udraczenŷe Bo
 27 ŷako mowŷ mŷstrz skutkuow
 28 wŷpŷsnych ŷŷŷe otczowe
 29 szwŷentŷ bendacz w makach
 30 czemnŷcz pŷekelnŷch poczu-
 31 lŷ szŷ szwoŷe wŷbawenŷe
 32 A przeto weszelŷlŷ szŷe roz-
 33 magŷcze: a to poznawszŷ zlŷ
 34 duchowe y ukazaŷlŷ szŷe we
 35 sznŷe pŷlatowe zŷonŷe rze-
 36 kancz: Powŷedz mŷzowŷ
 37 twemu wŷdalŷcz sŷd przŷe-
 38 czŷw temu czlowjeku zagu-
 39 bŷon bendŷŷe ŷ duom ŷego
 40 wszŷstek bocz ten ŷest prawŷ
 41 szŷn bozŷ A to czŷnŷlŷ zlŷ
 42 duchowe abŷ ŷako przesz
 43 nŷewastu czlowjeka przŷw-
 44 ŷodlŷ ku potupŷenyu Tako
 45 tesz przes nŷewŷastu chcze-
 46 lŷ odkupŷenŷe naszego zba-
 47 wŷenŷa nagabacz A uszlŷ-
 48 saw pŷlat slowa szlugŷ
 49 szwoŷ zŷonŷ baal szŷe barzo
 50 welmŷ alŷe starssŷ zydowe.

b) Kolumna druga.

1 Zŷdowe uzrawsŷ to rzeklŷ
 2 pŷlatowŷ Czo meszkasz
 3 wszakosmŷ tobŷe powyedze-
 4 lŷ ŷŷŷe zloczŷncza ŷest Oto
 5 teraz szen spuszcŷl zŷonŷe
 6 twoŷe z swŷmŷ czarŷ aby

7 ęgo nęeosządźł.
 8 Otem ęako pęlat męlego
 9 ihu Kręsta казал przed szęe
 10 przęwęcsc ę przed szobę
 11 postawęc ę rzekl zędom
 12 o to krol wasz
 13 Kedę pęlat męlego
 14 ihu Kręsta przed szobę
 15 postawęc казал ę
 16 rzekl zędom Oto krol wasz
 17 chcęc ęcz wzdę gnęew gęc
 18 utolęc Alę onę wolaęc
 19 przedsze: wezmę gę wezmę
 20 ukręcęc ę gy: Rzekl gęc
 21 pęlat: Krolę waszego u-
 22 kręcęc ę: Odpwęczelę
 23 bęszkupowe: Nęemamę
 24 krolę ę jedno częesarza
 25 A urzawsęc to pęlat ęzęc
 26 ta mowa ęemu nęc nęc-
 27 pomogła alye węcnczye
 28 rozęcrg przęcęcwnę byl
 29 medęc ludem ęsz ęemu
 30 dawaęc węc ę abę częcęcł
 31 przęcęcwko Czeszarzowę
 32 węcęcwsęc wodę ę umywal
 33 szwe ręcze przed ludem
 34 rzekęc Nęewęcęcęc ęesz-
 35 tem ęa te krwęc tego pra-
 36 wego czlowęcka Alę glosz
 37 wasz wolaęcęc węcłewa
 38 tę krew nęewęcęcęc węc
 39 węcęcęcęc to czusz wasz u-
 40 częcęc obęcawęc on bendze
 41 ęako ęteraz ęest. A odpwęc-
 42 dzal wszystek lud zędow-
 43 szkę ę rzekl: krew ęego to
 44 czusz pomsta krwęc ęego
 45 grzech ę tez męka ęego
 46 zaszlucęc ona przęcde na nasz
 47 y naszęcęc naszęc czusz ęako
 48 nad nęcadowęcarkę A ta mo-
 49 wa i pozęcęcęcęc przyszła
 50 y skonala szęc przesz Tęcusza

Pozostaje mi oznaczyć kartę.

„Rozmyślanie o żywocie Pana Jezusa“, wydane przez Brücknera z rękopisu greckiej kapituły w Przemyśle jest, jak wiadomo, niezupełne; urywa się na s. 847 ustępem z „czcienia“ (DXLIX): „O tem, jako miły Cristus miał gadanie s Pilatem i ukazał, iżby nimiał mocy, sądzić jego, by niebyła moc wirzchnia“ i kończy się słowami:

„A tej rzeczy, czuż stego odpowiedzenia, szukał Pilat puścić miłego Jezucrista. Jakoby rzekł, pirwej kusił, kako by ji miał albo mógł puścić, ale już jako by ustawicznem umysłem.

Thucz mała nyedostało pol albo
karthy yedney a to przeto iże
tez tam koncza nyemasch“.

Z powyższych słów „Rozmyślania“¹⁾ wnosić należy, że następne „czcienie“ miało mówić: O tem jako **„szukał Pilat puścić miłego Jesucrista“**. Jeżeli zestawimy tę zapowiedź treści najbliższego „czcienia“ z słowami pierwszego czcienia na wierzchniej stronie karty Rogawskiego (A a): **O tem jako Pilat szukał wypuścić** (w. 15 i 16); por. **A przeto Pilat potym szukał jakoby mógł Jezu Krysta wypuścić** (w. 21—23), dojdziemy do wniosku, że tekst karty Rogawskiego jest dalszym ciągiem „Rozmyślania“ a umocnią nas w tem twierdzeniu wszelkie inne szczegóły, jakie wciągniemy do badań w tym kierunku. Jak widzimy tekst karty Rogawskiego łączy się bezpośrednio z tekstem „Rozmyślania“. Nie ulega prawie wątpliwości, że złączyłyby się z nim co do słowa, gdyby się udało odczytać początek karty Aa. Wynikłoby z tego, że odpis przemyski „Rozmyślania“ jest kopią rękopisu (będącego również odpisem), z którego ocalała jedynie karta Rogawskiego, oderwana od całości najpóźniej w pierwszych dziesiątkach XVI w. tak, że kopista odpisu przemyskiego miał rękopis „Rozmyślania“ już bez karty Rogawskiego, jak to zresztą sam przy końcu swej pracy zaznaczył.

Może ktoś będzie szczęśliwszy i odczyta całkowicie pierwszą kolumnę karty Rogawskiego a tem samem przyczyni się do obalenia lub umocnienia postawionych w tej notatce twierdzeń.

Lwów.

Ludwik Bernacki.

¹⁾ Rozmyślanie (Biblioteka pisarzy polskich nr. 54). Kraków. Nakładem Akademii Umiejętności, 1907, s. 461.